

การพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในและรายรอบพื้นที่
อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

Dependency on Forest Resource of the People Residing in and Around
Kangkrachan National Park in Phetchaburi and Prachuap Khiri Khan Province

คำนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งทางตรง คือ เป็นแหล่งผลิตของปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ และประโยชน์ทางอ้อม ได้แก่ ช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศและแหล่งธรรมชาติ ช่วยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น ถ้าป่าไม้ถูกทำลายลงไปมาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พืช สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ ฯลฯ เมื่อป่าไม้ถูกทำลายลงจนอยู่ในสภาพที่เป็นป่าเสื่อมโทรม การที่พื้นที่ป่าเหลือพืชปกคลุมอยู่น้อย เมื่อฝนตกลงมาหน้าดิน ทำให้แร่ธาตุอาหารในดินจะถูกชะล้างได้ง่าย นอกจากนั้นเมื่อขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลบ่าท่วมบ้านเรือนและที่ลุ่มในฤดูน้ำหลาก เมื่อถึงฤดูแล้ง ก็ไม่มีน้ำซึมได้ดินไว้หล่อเลี้ยงดินน้ำลำธารทำให้ปริมาณน้ำในแม่น้ำลำคลองมีน้อย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การขาดแคลนน้ำในการผลิตกระแสไฟฟ้ากรณีที่มีเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ ฯลฯ การป้องกันรักษาป่าโดยวิธีการจับกุมผู้กระทำความผิดเพียงด้านเดียวนั้น ย่อมยากที่จะประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องใช่วิธีการที่หลากหลายเพื่อมุ่งลดผลกระทบที่มีต่อป่า อันมีสาเหตุมาจากการกระทำของมนุษย์ โดยหาแนวทางให้ลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากป่า โดยการผลิตอาหารและไม้ไว้ใช้สอยเองเป็นหลัก เสริมสร้างให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้นจะเป็นประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่นและสังคมโดยรวมของประเทศอย่างไร การจัดทำเขตกันชนหรือแนวกันชนในพื้นที่อนุรักษ์เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการป่าไม้ที่ได้ผล เพราะเป็นการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ โดยการแบ่งเขตพื้นที่ กล่าวคือ จากบริเวณที่ห้ามมีการใช้ประโยชน์อย่างเด็ดขาดอันเป็นแกนกลางของพื้นที่อนุรักษ์ ไปสู่บริเวณที่จำกัดการใช้ประโยชน์ เช่น อนุญาตให้มีการเก็บหาของป่าได้บ้างต่อไปยังพื้นที่ที่อนุญาตให้ตัดไม้ใช้สอยได้ พื้นที่ปลูกสวนป่า พื้นที่เกษตรและที่ตั้งบ้านเรือน ใน

พื้นที่แต่ละโซนอาจมีป่าธรรมชาติเหลือไว้เป็นหย่อม ๆ เพื่อทำหน้าที่เป็นเส้นทางในการอพยพหรือกระจายพันธุ์ของพืชและสัตว์อีกด้วย

อุทยานแห่งชาติแก่งกระจานอยู่ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ บริเวณเทือกเขาตะนาวศรี มีความสูงชัน สลับซับซ้อนต่อเนื่องกันเป็นระยะทางหลายร้อยกิโลเมตร ทั้งในเขตประเทศไทย และประเทศพม่า ทำให้มีพันธุ์ไม้หายากชนิด และสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำเพชรบุรี และแม่น้ำปราณบุรี ซึ่งเป็นต้นน้ำของเขื่อนแก่งกระจานและเขื่อนปราณบุรี เขื่อนทั้งสองดังกล่าว นอกจากใช้เป็นประโยชน์เพื่อการเพาะปลูกแล้ว ยังเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอหัวหินและชะอำ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยด้วย การประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ใน และโดยรอบอุทยานแห่งชาติที่เคยได้อาศัย และพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้มาก่อน ก่อให้เกิดการขาดความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่อง (กรมป่าไม้, 2535) ดังนั้นผลจากการศึกษาถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่มีผลต่อการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดรูปแบบการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ที่เหมาะสมเพื่อให้เอื้อต่อการอนุรักษ์พื้นที่อุทยานแห่งชาติให้เกิดความยั่งยืนต่อไป รวมทั้งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมให้กับอุทยานแห่งชาติอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม และความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในและรายรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
2. เพื่อศึกษาการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน ที่อาศัยอยู่ในและรายรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในและรายรอบพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาการฟุ้งฟิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในและรายรอบอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ได้แก่ การฟุ้งฟิงพืชสมุนไพร ผลไม้ ไม้ไผ่ เห็ด หน่อไม้ พืชผัก แมลงกินได้ สัตว์ป่า และไม้พิน และปัจจัยที่มีผลต่อการฟุ้งฟิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในและรายรอบอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน โดยเก็บตัวอย่างจากชุมชนที่อาศัยอยู่ในรัศมีจากเขตอุทยานไม่เกิน 3 กิโลเมตร ได้แก่ หมู่บ้านที่อยู่ในตำบลแก่งกระจาน ตำบลสองพี่น้อง ตำบลห้วยแม่เพรียง ตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน ตำบลยางน้ำกลัดเหนือ ตำบลยางน้ำกลัดใต้ อำเภอหนองหญ้าปล้อง ตำบลเขากระปุก ตำบลกลัดหลวง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี ตำบลหนองพลับ ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ ตำบลบึงนาราง อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

นิยามศัพท์

“อุทยานแห่งชาติ” หมายถึง อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

“สภาพเศรษฐกิจสังคม” หมายถึง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้รวมของครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน และปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก การได้รับข่าวสารด้านการอนุรักษ์ ขนาดพื้นที่ถือครอง การเคยได้รับการฝึกอบรม และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

“ทรัพยากรป่าไม้” หมายถึง ไม้และผลผลิตจากป่าไม้ในท้องที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน อันได้แก่ พืชสมุนไพร ผลไม้ ไม้ไผ่ เห็ด หน่อไม้ พืชผัก แมลงกินได้ สัตว์ป่า และไม้พิน

“การฟุ้งฟิงทรัพยากรป่าไม้” หมายถึง กิจกรรมที่ใช้ประโยชน์จากป่า อันได้แก่ การเก็บหา ไม้ ของป่า และสัตว์ป่าทุกชนิดมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และการนำออกจำหน่ายเป็นสินค้า แต่ไม่รวมถึงการใช้ประโยชน์จากที่ดินป่าไม้

“ระดับการศึกษา” หมายถึง การศึกษาในชั้นสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน

“อาชีพหลักของครัวเรือน” หมายถึง การทำงานใด ๆ ที่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงินอย่างสม่ำเสมอ และใช้ระยะเวลาในการทำงานมากที่สุดในรอบปี หรือเป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน

“รายได้รวม” หมายถึง รายได้จากประกอบอาชีพจากสมาชิกทุกคนในครัวเรือนรวมกัน โดยไม่หักรายจ่าย

“การได้รับข่าวสาร” หมายถึง การได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน

“ขนาดพื้นที่ถือครอง” หมายถึง จำนวนพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของสมาชิกทุกคนในครัวเรือนรวมกัน

“การเคยได้รับการฝึกอบรม” หมายถึง การเคยได้รับการอบรม สัมมนา อาสาสมัคร หรือเข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

“จำนวนสมาชิกในครัวเรือน” หมายถึง จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อาศัยในครัวเรือนเดียวกัน

“จำนวนแรงงานในครัวเรือน” หมายถึง จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงานคือมีอายุระหว่าง 15 - 60 ปี

“ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้” หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน ฟื้นฟู ทำนุบำรุง รักษาทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดความยั่งยืนของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน